

-BLADET

NR 65
Maj
2012

Tema: Miljö

Vårterminens

tema har varit miljö. En del av resultatet kan ni läsa om i detta nummer. Många vettiga saker görs för att minska miljöförstöringen.

Samtidigt står det klart att de mål som satts upp i Göteborg inte kommer att nås.

Likadant är det inom andra områden. Politiker pratar gärna om satsningar i förorten. Resultaten är få. När ärendena hamnar på tjänstemännens bord går ofta bekvämlighet och den egna organisationens intressen före. Som när Försäkringskassans och Skatteverkets byråkrater stänger kontoret i Angered. En grov missuppfattning av uppdraget, att ge service till medborgarna.

Redaktionen

FIA-bladet

Upplaga: 350 ex

Redaktör: Göran Byhlin

Adress: goran.byhlin.ang@folk-bildning.net

Redaktion: Kursen Media och Samhälle i Hjällbo.

Omslagsbild: Felicia Spiik

Ansvarig utgivare: Kina Thorsell

Tryck: FiA-kontoret, Hammarkulletorget 32 B

Folkhögskoleföreningen i Angered

Box 2107 424 02 Angered

e-post: fia@fia-angered.se

Hemsida: www.fia-angered.se

Tel: 031-48 34 44

Postgiro: 452 79 55-1

Svårt att nå uppställda miljömål

Göteborgs kommun har fastställt tolv olika miljömål som ska uppnås till år 2020.

Men det har visat sig att det inte är alldeles lätt att hinna med.

– För de allra flesta miljömålen krävs det ytterligare åtgärder för att nå målen inom den tiden som är bestämd, säger Mikael Hagberg, Miljöutredare på miljöförvaltningen.

Därför arbetar man inom kommunen just nu med att ta fram riktlinjer och åtgärder för att alla lokala miljömål ska kunna nås innan 2020.

Tufft arbete

– Ett 30-tal bolag och förvaltningar arbetar intensivt för att få färdigt ett program under 2013. Parallellt med miljöprogrammet ska också en klimatstrategi tas fram för att nå det långsiktiga målet till år 2050 för begränsad klimatpåverkan.

Riksdagen har fastställt sexton svenska miljömål som ska nås till 2020. Göteborgs kommun har arbetat fram lokala mål utifrån det riksdagen bestämde.

Årlig utvärdering

För att kontrollera hur miljöarbetet går gör Miljöförvaltningen varje år en uppföljning och ger ut en miljörapport. Dessutom gör

man en prognos om hur Göteborg ligger till.

Den senaste visar att det återstår mycket arbete och många mål är svåra att nå om det inte satsas mer resurser.

– De mål som bedöms vara svårast att nå i Göteborg är begränsad klimatpåverkan, frisk luft, giftfri miljö, hav i balans och god bebyggd miljö. De är svåra att nå bland annat för att målen är beroende av både globalt, nationellt och lokalt agerande. God bebyggd miljö, det senast antagna målet, bottnar i mer typiska storstadsproblem, säger Mikael Hagberg.

Gamla problem

– De val vi gjort genom historien när vi byggt och levt i vår stad har visat sig ge oönskade effekter som dålig luftkvalitet, buller, barriärer och bristande energieffektivitet. Arbetet med målen Frisk luft och God bebyggd miljö är extra stora utmaningar i en stad som fungerar både som en kärna för arbetsmarknaden och som nav för transporter i ett stort geografiskt område.

Dystert i hela Sverige

Lika svårt blir det att nå målen för hela Sverige. Enligt Naturvårdsverket kommer bara två av sexton mål att nås om inte rege-

Foto: INGELA ANDERSSON

CYKLA. Det är ett sätt att minska utsläppen och bidra till att Göteborg klarar de miljömål som satts upp.

ingen skjuter till mer pengar.

Det är försämring, enligt tidigare bedömningar var det "bara" nio av de sexton målen som ansågs vara omöjliga att nå fram till 2020.

De två mål som kommer att uppnås är skyddande ozonskikt och säker strålmiljö.

I Göteborg kommer inte något av målen att uppnås som det ser ut i dag. Om det nu inte satsas mer pengar och resurser.

Däremot är det bara fyra av målen som verkar omöjliga att uppnå.

Blir miljön bättre eller sämre här i Göteborg?

– Det är svårt att säga om det blir

bättre eller sämre generellt sett. Tillståndet på miljön är relativt till vilken tidsram som används. Historiskt sett har ju till exempel luften blivit mycket bättre men samtidigt ökar kraven på vilken nivå som är bra.

Mer resurser

– Vissa mål är mycket svåra att nå som exempelvis begränsad klimatpåverkan medan det för andra mål ser lite mer positivt ut som till exempel delmålet förurning av vatten. Där gör vi bedömningen att målet går att nå inom tidsramen, säger Mikael Hagberg.

– Men för de allra flesta målen

kommer det att krävas ytterligare åtgärder för att nå målen inom tidsramen 2020.

För att Göteborg ska nå målen krävs det också att göteborgarna ställer upp och bidrar till en bättre miljö.

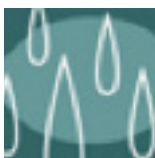
– Många göteborgare bidrar ju till en bättre miljö genom att cykla, gå och åka kollektivt till arbetet. Eller genom att källsortera sitt avfall och tänka på vad och hur mycket man handlar.

AISHA SEMO
TINA CORAP

Göteborgs lokala miljömål

Kommunfullmäktige har antagit tolv lokala mål för miljön. Varje år görs en uppföljning där det också uppskattas om målen kommer att nås inom den utsatta tiden och hur trenden ser ut.

Bara naturlig försurning

”Det sura nedfallet och försurande effekter av skogsmarkens användning ska understryka gränsen för Vad mark och vatten tål.”

Begränsad klimatpåverkan

”År 2050 har Göteborg en hållbar och rättvis utsläpps nivå för koldioxid”

Ett rikt odlingslandskap och myllrande våtmarker

”Natur-, kultur- och sociala värden i Göteborgs odlingslandskap och våtmarker ska bevaras och utvecklas samtidigt som produktionsförmågan behålls.”

Ett rikt växt- och djurliv

”Göteborg ska ha ett attraktivt och varierat landskap med en bevarad mångfald av djur och växter.

Frisk luft

”Luften i Göteborg ska vara så ren att den inte skadar människornas hälsa eller ger upphov till återkommande besvär.”

God bebyggd miljö

”Städer och annan bebyggd miljö skall utgöra en god och hälsosam livsmiljö samt medverka till en god regional och global miljö. Natur- och kulturvärden skall tas tillvara och utvecklas.”

(Nytt mål – ingen utvärdering har ännu gjorts.)

Giftfri miljö

”Göteborg ska vara så giftfritt att inte människor eller miljö påverkas negativt.”

Grundvatten av god kvalitet

”Grundvattnet bidrar till goda livsmiljöer till människor, djur och växter, samt utgör ett säkert och hållbart råvatten för enskild vattenförsäljning i Göteborg 2020.”

Hav i balans, levande kust och skärgård

”Kust och hav i Göteborg ska år 2021 ha goda förutsättningar för rik biologisk mångfald och ha god tillgänglighet för rekreation.”

Ingen övergödning

”Utsläppen av gödande ämnen i mark och vatten i Göteborg ska inte ha någon negativ inverkan på människors hälsa- förutsättningarna för biologiskt mångfald eller möjligheterna till allsidig användning av mark och vatten.”

Levande sjöar och vattendrag

”Sjöars och vattendrags biologiska ekologiska sociala och kulturhistoriska värden ska bevaras samtidigt som råvatten tillgången säkerställas”.

Levande skogar

”Skogens sociala värden, kulturmiljövärden och biologiska mångfald ska värnas och utvecklas samtidigt som den biologiska produktionen upprätthålls.”

- Målet kommer sannolikt att nås
- Målet kan nås med ökade insatser
- Målet kommer sannolikt inte att nås
- Trend

Foto: GUERRILLA GARDENING

ILLEGAL ODLING. För att stödja kreativiteten och miljön.

Gerillaodling förenar

100 000 solrosor i Göteborg var målet när gerillaodlarna drog ut på stan. Guerilla Gardening samlar intresserade människor för att göra Göteborg till en trevligare och vackrare stad.

Gerillaodling startade i New York på 70-talet och innebär att man planterar växter på allmän plats. Olle Bjerkås, kreativ företagare, blev intresserad genom en kompis. De bestämde sig för att odla på Skansberget. Han skapade ett evenemang på Facebook och bjöd in fler. Tjugo personer dök upp.

– Intresset var stort från människor i alla åldrar. Jag gillar när folk från olika bakgrunder gör något tillsammans, säger Olle.

Efter det skapade han gruppen Guerilla Gardening Gbg som fungerar som ett forum. Det har blivit fler odlingar med åren.

– Först odlade vi mycket potatis, morötter och ätbara växter. Vem som helst kunde plocka när det var

färdigodlat. Om man sätter det på allmän plats kan man inte förvänta sig att man äger det själv.

Odlingsgerillans enda syfte är att odla, man bryter mot konventioner men i ett gott syfte. Olle vill inspirera människor till att uttrycka sig mer.

– Det fria kreativa uttrycket är viktigt för oss människor och det samhälle vi har, och det finns en stark strävan också i Göteborg att vi ska vara mer kreativa.

I gråzonen

Han tycker att det behövs en mer bubblande stad där människor vill bidra utan att fastna i byråkratiska system. Även om odlandet befinner sig i lagens gråzon.

Det har inte hänt att någon har blivit anmäld. Men det finns risker.

– Förstör man något som kommunen planterat kan det vara olagligt. Men om jag planterar en blomma och tar bort en bit gräsmatta, är det förstörelse? Man får

göra sin egen bedömning och jag vill gärna uppmuntra människor att ta den risken.

Gerillan verkar ha kommunen med sig. Enligt Olle har bland annat Park & Naturförvaltningen, stads-trädgårdsmästaren och Anneli Hulthén ställt sig positiva.

– En annan anledning att ägna sig åt just odling som kreativt uttryck är traditionen som finns, menar Olle. Oavsett kulturer så odlar man på samma sätt världen över.

– Det går inte att sätta ord på. Jag står med människor som har andra politiska åsikter, bakgrunder och från andra länder, men vi gör på samma sätt. Har man haft den upplevelsen så kommer man också att förstå och acceptera att det finns så mycket mellan oss som är lika.

– Jag skulle vilja föra ut det här budskapet till Göteborgs invånare. Sätt igång och odla, det är okej!

SARA SIMMO
MEHTAP BOYAR

Våra mediciner kan göra fiskar sterila

Fler svenskar äter mediciner idag än för 10-15 år sedan. Men det är också fler som lämnar tillbaka oanvända läkemedel på Apoteket idag.

Trots detta har det visat sig att fiskarna i våra sjöar har påverkats och fått hormonrubbingar.

På Ryaverket i Göteborg som är ett av landets största reningsverk arbetar Nicklas Paxeus som miljökemist. Han har bland annat undersökt hur läkemedel tas om hand eller passerar igenom reningsprocessen.

– Tidigare, innan Ryaverket byggdes, hade man utsläpp i en massa åar och små vattendrag. Men när man byggde vattenverket samlade man allt på ett och samma ställe. På det sättet har det blivit bättre. Man jobbar med olika tekniker för att rena vatten. Man tar fosfor och kväve och annat organiskt material för att rena. Det tar bort rester från läkemedel, bland annat tungmetaller. Då hamnar det som slam och blir ett annat problem.

Ingen medicinrening

När det gäller organiska miljöföroreningar som finns i en del läkemedel så sker det nedbrytning men inte allt, resterna går ut i vatten. Det finns ingen speciell rening för just mediciner, säger Nicklas.

Att läkemedelsrester kommer ut i vatten är inte bra för djur och natur.

– Det är nog det största problemet som man har upptäckt än så

länge. Hormonpreparat, p-piller och liknade påverkar fiskar negativt, framförallt fiskhanar. De blir sterila och kan inte producera det som behövs för fortplantningen. Hanar blir inte hanar och inte honor utan någonting mittemellan, säger Nicklas.

Han menar dock att detta som helhet inte är ett stort problem.

Avlopp och avfall

– Vissa läkemedel ger stor effekt i vissa vattendrag eller sjöar och där är det ett stort problem men om man tittar på landet som helhet är det inte ett jättestort problem.

Enligt Nicklas måste man skilja på avlopp och avfall. Avlopp är det som rinner ut från toaletter eller avlopp medan avfall är det fasta material som vi slänger eller som blir kvar i reningsprocessen.

Medicinerna bränns

– Det fasta avfallet som till exempel överbliven medicin ska man lämna in på apoteket och då har man gjort sitt. Det förbränns och är inget stort miljöproblem. Förut lade man medicin på sop-tippar och då rann det ut i naturen men nu för tiden är det inget större problem, säger Nicklas.

– Du lämnar in dina läkemedel i en påse och man sorterar inte på apoteket utan det är väldigt reglerat. När det är fullt kommer en lastbil och hämtar avfallet och kör det till ett och samma ställe. Läkemedel betraktas som miljöfarligt avfall så det bränns. Risken

är praktiskt taget noll.

– Allt som är miljöfarligt bränns på samma ställe. Rökgasen renas och askan blir ganska ofarlig. Det finns ju inte så mycket tungmetaller i läkemedel, säger han.

När man utvecklar läkemedel så ska de vara stabila och inte kunna lösas upp ute i naturen. De får inte brytas ner. Gör de det så påverkas miljön negativt.

Globalt problem?

Hanteringen av läkemedelsavfall är inget stort problem i Sverige men om man tittar på världen som helhet finns det många punkter som bör åtgärdas.

– Vid tillverkning av läkemedel har man avfall och processvatten som restprodukt. Tyvärr så produceras väldigt lite av läkemedlen i Sverige. De flesta tillverkas i Indien och Kina och där har man helt andra lagar och en helt annan attityd. I Indien tillverkas inte piller men däremot de aktiva substanserna i pillren som sedan säljs till USA och andra läkemedelsföretag i världen. På ett ställe i Indien upptäckte man något hemskt. Avfallet och processvattnet släpptes ut på ett och samma ställe orenat, säger Nicklas.

Återlämnade mediciner

Varje år säljs det oerhörda mängder läkemedel i Sverige och det bränns 900 ton avfall. Trots detta finns detta fortfarande oanvända mediciner liggandes hemma hos oss alla.

Foto: HADDY JAGNE

RENING. Här samlas avloppet från fem olika kommuner och renas innan det släpps ut i havet.

– Man köper läkemedel och antingen använder man det eller så blir det lite över. Vad gör man med det? Kanske 30-50 procent återlämnas till Apoteket och resten har folk på hyllan. Man slänger det inte utan tänker att det kan vara bra att ha. Särskilt äldre människor som har mycket mediciner.

Mer medvetna

– Man har gjort en undersökning och det är något fler som återlämnar läkemedel idag men det har inte skett några drastiska förändringar på tio år.

– Men enkätfrågor visar att människor är mer medvetna om

varför man ska lämna tillbaka läkemedel. Förr tänkte man att man skulle lämna tillbaka mediciner för att inte barn skulle få i sig dem eller för att de var utgångna. Senare undersökningar visar att man förstår att läkemedelsrester är ett miljöproblem, säger Nicklas.

Återanvända mediciner

Att återanvända läkemedel istället för att slänga dem tycker Nicklas är en bra idé men tyvärr inte genomförbar.

– Nej, det kan man inte göra. Någon måste sitta och sortera läkemedel och det blir dyrt. Sedan kommer säkerhetsaspekten. På

förpackningen står att det är ett visst läkemedel men någon annan kan ju ha stoppat fel. På Apoteket är allt mycket noga och reglerat. Vem som skrivit ut och hur mycket. Det är nog alltså tyvärr inte möjligt att återanvända mediciner.

– Jag tycker man ska uppmuntra folk att lämna tillbaka läkemedel till Apoteket. Man ska inte lagra det hemma eller hälla det i avloppet. Det bästa är ju förstås om människor kan lösa sina hälsoproblem utan piller.

WASSILA SEMMO
NADIEH MANDALAVI
HADDY JAGNE

BILAVGASER. Utsläppen från trafiken är en anledning till att allt fler göteborgare får besvär av luften.

Fler dör av dålig luft än i bilolyckor

Varje år dör cirka 5 000 personer i Sverige av orsaker som kan bero på luftföroreningar.

Luftföroreningar är ett stort problem i alla storstäder, inte minst i Göteborg.

– Människor som bor i stan andas in föroreningar som påverkar deras hälsa, berättar Tomas Wisell, miljöutredare på Miljöförvaltningen i Göteborg.

För storstadsområdena, där Göteborg ingår, var cirka 26 procent av invånarna besvärade av bilavgaser år 1999. Motsvarande

andel 2007 var 32 procent.

Luftföroreningarna beror på många olika saker, utsläpp från industrier, bilavgaser, utsläpp från sjöfarten eller smuts som rivs upp från asfalten framförallt under vintern när bilisterna använder dubbdäck.

Fler människor dör av partiklar från biltrafiken än i trafikolyckor.

– Luftföroreningar är sannolikt det största miljöhälsoproblemet i Europa, konstaterar professor Bertil Forsberg, i en artikel i den vetenskapliga tidskriften *European Respiratory Journal*.

I Göteborg är luftkvaliteten särskilt känslig eftersom staden ibland drabbas av inversion.

– Göteborg ligger i en dal. I vanliga fall är det varmare nära marken och kallare längre upp. Luften stiger uppåt. När det blir inversion är det varmare längre upp och alla luftföroreningar runt om Göteborg sugas in i centrum. Det blir ungefär som en påse med dålig luft, säger Hung N Nguyen från miljöförvaltningen i Göteborg.

Göteborgs Kommun jobbar med olika saker för att minska föroreningarna. Ett sätt är att förbjuda

dubbdäck i stan för att minska antalet partiklar i luften.

– Vi har gjort ett försök på Friggagatan. Om det visar sig lyckat kommer förbudet att utökas så att det gäller även på fler gator.

Försöket har fått kritik. Dubbdäcksförbud kan leda till halkolyckor och effekten har ifrågasatts.

Partiklar kan också komma från avgaserna, bromsarna och annat. Men det har också konstaterats att halten av partiklar från vägarna är högre i Sverige, Finland och i de baltiska länderna där det används dubbdäck hela vintrarna.

— De senaste forskningsrönen visar, rakt motsatt vad många motorjournalister påstår, att de grova partiklarna, som bland annat kommer från vägslitage orsakat av dubbdäck, ökar dödligheten. Vi har bland annat konstaterat en ökad dödlighet på våren i Stockholm som vi kan hänföra till grova partiklar, säger Bertil Forsberg till Svenska Dagbladet.

EU hotar med böter

Efter en EU-dom förra sommaren som rörde för höga partikelhalter i bland annat Stockholm och Göteborg riskerar Sverige nu böter om inte kvalitetsnormerna för luften klaras. Trenden i Göteborg är dock att antalet partiklar minskar. Men för att den minskningen ska fortsätta krävs till exempel sänkta hastigheter, ytterligare dubbdäcksförbud och även andra åtgärder.

– Vi försöker också binda damm genom att sprida magnesiumklorid, en typ av sand som suger upp vatten och hindrar att partiklar virvlar runt, berättar Hung N Nguyen.

När det gäller avgaser från bilar ser det inte lika positivt ut trots minskad bensinförbrukning i nyare bilar och satsningar på olika

miljöbränslen. Det krävs helt enkelt en minskning av biltrafiken för att få ner utsläppen.

– Vi hoppas att införandet av trängselskatten i januari 2013 ska minska trafiken i centrala Göteborg och att fler ska åka kollektivt, säger Hung N Nguyen.

Bättre olja i fartygen

Ett annat sätt är att minska utsläppen från sjöfarten. I januari meddelade det stora rederiet, Maersk att man börjar använda en dieselolja med mindre svavel. På så vis kommer Maersk att släppa ut 12 ton mindre svavel per år i Göteborg.

Dessutom går det att koppla in el till färjor och lastfartyg när de ligger vid kaj istället för att låta dieselmotorerna vara igång. Målet är att 40 procent av alla fartyg som anlöper Göteborg ska vara elanslutna vid kajerna år 2015.

Alla åtgärder gör att många är optimistiska inför framtiden. Även om det går långsamt. Förra året var också luften i Göteborg bättre än året innan.

– Något bättre men ingen stor skillnad. Förbättringen kan bero på renare bilar, renare sjöfart, men också på slumpmässiga faktorer som vädret, menar Tomas Wisell som fortsätter:

Det blir bättre

– Luften kommer förmodligen bli bättre i ett längre perspektiv med avseende på kvävedioxid, tack vare renare motorer och bränslen. Sjöfartens renare bränslen och mer installerad reningsteknik påverkar också halterna nedåt. Eventuellt blir det mindre biltrafik centralt också tack vare trängselskatten.

Han listar också åtgärderna som måste till för att luftkvaliteten ska

förbättras ordentligt:

- Mindre trafik centralt
- Renare bränslen
- Renare bilar
- Mindre sjöfart
- Mer reningsteknik på fartyg
- Renare bränslen i fartygen

DINO JAVANMIRI
THUALFIQAR ABDELABBAS
MINGLIAN JIANG
ALI SHATI

Fakta

I ett EU-direktiv och i miljöbalken finns gränsvärden för partiklar, bly, kvävedioxid/ kväveoxider och svaveldioxid i luften. Alla medlemsländer ska vidta åtgärder för att inte överskrida gränsvärdena.

Utsläppen av kväveoxider har minskat med cirka 60 procent sedan basåret 1990. Dieseldrivna bilar står nu för över 60 procent av utsläppen. Minskningen av utsläppen i tätorter avtar.

Kvävedioxid finns i bilavgaser och är särskilt farliga för känsliga grupper som astmatiker. Kvävedioxid bidrar också till övergödning. Halterna är högst på vintern och i gatumiljöer.

Koldioxid är den mest kända växthusgasen. Stora utsläpp av koldioxid kommer från trafiken och står för en stor andel av Sveriges klimatpåverkan.

Regeringen har som mål att Sverige 2030 ska ha en fordonspark helt fri från fossila bränslen.

Källa: SvD

Flaggar grönt för miljön

- en symbol som Bläseboskolans elever är stolta för

På skolgården vajar den gröna flaggan. Den visar att Bläseboskolan jobbar mycket för att förbättra miljön.

– Flaggan påminner dagligen hela skolan om vårt miljöarbete säger Tuija Daalenstierna.

Hon är lärare och ansvarig för miljørådet på skolan.

Miljørådet är en grupp elever som samlas varje månad för att diskutera och planera vad de skall göra åt miljön på skolan och runt om i vardagen. Ett exempel är att man beslutade att det är förbjudet att slänga mat på onsdagar.

Inga stora förändringar

Under mötena kommer man fram till nya idéer om vad man kan göra för att förbättra hälsan. Det gör man genom olika tävlingar, allt från att hoppa hopprep till att jogga runt i skolskogen.

– Det krävdes inte stora förändringar för att uppnå kraven för Grön Flagg. I min gamla klass deltog vi i en tävling där man skulle samla skräp och göra något av det. En lärare på skolan märkte att jag jobbade mycket med miljön. Hon föreslog att jag skulle kolla upp detta med Grön Flagg och skolan fick ett certifikat för skolskogen.

Grön Flagg symboliserar att man är en del av ett internationellt nätverk, Eco-school, som jobbar för att främja hållbar utveckling på skolor runt om i världen. Sverige är ett av 40 länder som aktivt genom lektioner, lekar och mycket samtal gör barn miljömedvetna.

Foto: MERAL KIRDALL

VAJAR STOLT. Den gröna flaggan visar att Bläseboskolan arbetar medvetet med miljön.

Bläseboskolan är en av cirka 2 000 skolor i Sverige som är med i Grön Flagg. Det har gett en positiv bild på skolorna i Angered.

Tuija Daalenstierna berättar att en förskola i Hjällbo har hört av sig det vill ha hjälp och råd om hur man kan börja jobba miljövänligt för att kunna bli en av de 2 000 skolorna/förskolorna i Sverige.

Sex olika mål

Har man fått grön flagg i Sverige ska man jobba med sex olika mål.

– Vi började med närmiljön, sedan hade vi hälsa och livsstil och nu har vi konsumtion. När man har jobbat med ett tema så måste man redovisa det och få godkänt. Hela skolan måste också vara med.

De tre andra målen är kretslopp, vattenresurser, klimat och energi.

– Man måste ha ett tema för sig men allt hänger ju ihop som livsstil och hälsa med konsumtion.

Föräldrarna på skolan är mycket stolta över barnens utveckling,

– Miljørådet sprider kunskapen vidare till klasserna. Så medvetenheten har ökat, det har vi lyckats med bra.

Hjällbobostaden har gett miljørådet ett stipendium på 5 000 kronor för att de har varit goda ambassadörer för Hjällbo.

Eco-school har sina rötter i Köpenhamn i början av 1990. Programet startade 1994 med stöd av europeiska kommissionen.

SCHAUKA SIMMO
MERAL KIRDALL

Foto: CARINA TANG

ORÖRD NATUR. Åtminstone på vissa ställen i Svartedalen.

Svartedalen - hotad idyll

Urgamla träd, fåglar kvittrar i harmoni, sjöar glittrar långt bort, ett litet rött torp ligger i gläntan. Det känns som en resa till 1800-talet. Idyllen verkar vara fullständig, men den är hotad. Svartedalen riskerar att gå förlorat.

– De ekonomiska intressen är starkare än bevarandeintressena

med natur och friluftsliv. Lagstiftningen är ganska svag. Den säger att man ska jämställa skogsbruk med naturvård men det blir ofta en slagsida till skogsbruk. Sverige och Finland har pekats som de två länder som bedriver det minst naturanpassade skogsbruket i världen, säger Kåre Ström.

Han är ordförande för Rädda Svartedalen och har varit det ända

sedan föreningen bildades 1997.

Svartedalen är ett skogsområde som ligger i Kungälv, Stenungsunds och Lilla Edets kommuner. Det är ett stort sammanhängande område med gammal statlig mark. Tidigare ägde Domänverket området. När staten bestämde sig för att sälja ut detta på 90-talet, blev det stora protester mot att man sålde ut skogen för att det skulle avverkas.

Då bildades ett naturreservat.

– 1996 hände väldigt mycket på i Sverige när det gäller statliga tillgångar. Det fanns flera stora områden som besöktes av många människor till exempel Bredfjället, Herrestadsfjället och Svartedalen. Dessa områden skulle säljas till privatpersoner, till klippare helt enkelt. Det var personer som köpte billigt och sedan satt på stora skogstillgångar som i princip var offentliga, säger Kåre Ström och berättar om när ett stort skogsområde i Uddevalla såldes:

– Kommunen hade egentligen förköpsrätt men fick lösa tillbaka området för nästan dubbla summan. Det blev en väldig opinion mot försäljningarna i hela Sverige. Fina områden fick köpas tillbaka för dyra skattepengar plus att vissa områden delvis gick förlorade.

Tjänar stora pengar

Även i Svartedalen har det avverkats. Det gjordes redan när Domänverket ägde hela området.

– De bedrev skogsbruk i vissa delar men satsade också på friluftsliv. Området var populärt med bad- och fiskesjöar. När det såldes i slutet på 90-talet och Skogs-sällskapet tog över fortsatte avverkningsen. Och avverkningsarna har ökat ganska kraftigt. För tre-fyra år sedan sålde man ett område till en privat markägare för 70 miljoner. De hade kanske själva betalt lite drygt 20 miljoner för det här området.

– I dag kan en markägare köpa in ett skogsområde, avverka i princip allt och sen sälja det för mer än inköpspriset. Det beror på priserna på skogsmark och att det är så förmånligt skattemässigt. Det är så lite avgifter det är bara att avverka och sälja. Man kan tjäna hundratusentals kronor. Det är mycket pengar i skog och prisstegringen

Foto: CARINA TANG

ELDSJÄL. Kåre Ström har varit ordförande i föreningen Rädda Svartedalen sedan 1997.

har varit så hög.

Förutom att köpa tillbaka mark, kan staten betala privata markägare för att inte avverka.

Viktigt friluftsliv

– Man kan också köpa in små, gamla, delar av skog så att mellanskillnaden mellan det som brukas och det som är reservat inte blir så stor, berättar Peter Post, biolog på länsstyrelsen.

Även inom det som i dag är naturreservat kan det vara tillåtet att avverka skog.

– Man gjorde den avvägningen på 90-talet. Man tittade på vilka delar som hade höga naturvärden

och vilka delar där det fanns gammal skog. På de resterande delarna tyckte man att man kunde bedriva ett skogsbruk så länge man tar hänsyn till friluftslivet. Naturreservat bildar man inte bara för att skydda naturen och den biologiska mångfalden utan även för friluftslivet, berättar Peter Post.

Nu äger en privat markägare ungefär hälften av naturreservatet.

– Han bedriver ett ekonomiskt skogsbruk så vi ligger på Naturvårdsverket, Länsstyrelsen och Skogsvårdsstyrelsen för att de ska lösa in åtminstone de mest värdefullaste delarna av det som sålts ut, säger Kåre Ström.

Han är kritisk till statens agerande och att allt går så trögt.

– När vi hade bildat Rädda Svartedalen ville vi delta i ett EU-projekt. Vi ville undersöka hur området historiskt har sett ut. Samtidigt var det ett projekt där man kunde restaurera de här markerna och gamla kulturmiljöer, säger Kåre Ström och tar ett exempel från Galicien i Spanien, där man restaurerat ett område med ljunghedar där det tidigare funnits en fattig befolkning.

Inget beslut

– Efter att man restaurerat kan folk komma och bo där på små vandrarhem. Vi tog kontakt med Irland, Skottland och Spanien och skissade på det här. Det enda landet där vi inte fick support för idén var i Sverige. Här visste man inte vilket ben man skulle stå på. Skogssällskapet vågade inte. Länsstyrelsen sa att det inte var deras bord och hänvisade till regionen som inte hade folk som kunde något om frågan. Allt rann ut i sanden. Det var synd för att vi hade liksom skjuts och väldigt många duktiga, även forskare, med oss.

I dag sysslar föreningen med mindre projekt.

– Men nu satsas det väldigt lite på natur- och friluftsliv. Det är en stor skillnad mot för 10-20 år sedan. Det kan vara att vi har en annan politisk regering men det kan också vara tidsandan. Nu satsar man mer på markägare och skogsägare.

Länsstyrelsen har föreslagit att man skyddar ytterligare 600 hektar av Svartedalen. Men det ser inte ut att bli av, Naturvårdsverket har inga pengar att betala markägaren med.

– Regeringen har höjt ersättningen till markägare om man löser in mark men har inte höjt

Foto: KÅRE STRÖM

AVVERKNING. Så här kan det se ut.

anslagen till naturvård. Alltså kan man skydda mindre mark. Samtidigt har man bestämt att om en markägare motsätter sig att lösa in marken så ska han få 125 procent av värdet. Det blir ju konstigt, om man bråkar får man alltså mer betalt.

Urskogen viktig

Avverkas en urskog tar det minst 200 år innan den växt upp igen.

– Men en urskog är väldigt varierad, det är olika åldrar på träden och avverkas den och det får växa upp så blir alla träd lika gamla.

Att bevara en blandad urskog är i sig en viktig anledning att bevara Svartedalen. Dessutom finns det ett värde att bevara skogen för rekreation.

– I en rapport från Västkuststiftelsen har de tittat på de samlade värdena för naturen och friluftsliv. Det överstiger mångfalt värdet av skogsbruket. Det rör sig om ungefär 20 miljoner kontra 200 000 kronor. Rapporten visar vad som är värdefullt, allt från bärplockning, svampplockning till att komma ut och uppleva tystnad och vildmark.

– Förutom friluftsvärden så

finns det rödlistade arter, värdefull biologisk mångfald, men också kulturvärden. Här bodde de fattigaste bland fattiga i Sverige i små torphemman. Torpen finns delvis kvar. Vi har exkursioner kring resterna och har försökt få till stånd en restaurering av en del av markerna.

Välbesökt område

Svartedalen är ett av de mer välbesökta områdena i Västsverige.

– Framförallt för sportfiskare, det finns väldigt många sjöar här. Sen finns det många vägar så det är lätt att ta sig in i området.

Egentligen så är det ingen risk på att området i sig försvinner. Eftersom det är ett naturreservat och det krävs synnerliga skäl för att upphäva ett reservat.

– Om man däremot bedriver ett omfattande skogsbruk, på privatägd mark, så förstår jag att det kan bli konflikter och att folk kanske inte längre vill åka dit, säger Peter Post.

HIBO WABERI
MIRSADA MUJIC
CARINA TANG

Foto: NABILA ABDELKADER

STORKÖK. Varje dag lagar centralköket upp till 1 700 portioner, näringsriktig skolmat.

I Hjällbos skolor satsas det på maten

För några år sedan var Lärjedalen bäst i Sverige på ekologisk skolmat. Och satsningen på bra mat i skolorna fortsätter.

– Vi var bäst 2008 och politikerna satsar fortfarande på det. Men vi har halkat ner lite, det är många stadsdelar som har hunnit i kapp. I år fick vi mera pengar för att satsa mer på ekologisk mat. Men eftersom priserna har ökat så mycket så har inte pengarna gjort så mycket. Målet är att ligga på 25 procent och vi ligger på 28 så vi ska försöka hålla oss till det, säger Linn Hammar, chef för kost och måltid i Hjällbo.

Det är precis lika mycket som hela Angered använder till skolor, förskolor och äldreomsorg. Den största andelen är mjölk, i princip är all mjölk som dricks ekologisk.

Centralköket i Hjällbo lagar mat till alla stadsdelens skolor och förskolor, utom två förskolor. Dessutom till Röseredsskolan, Eriksboskolan och Nytorpsskolan.

Nytt kök ger fler rätter

Nu byggs ett nytt kök vid Bergsgårdsskolan för att minska belastningen på centralköket och kunna erbjuda alternativa rätter.

– Det går inte att laga alternativa rätter till så många skolor och detta nya kök ska underlätta och

bidra till det. I centralköket ska man gå ner till 1 500-1 700 portioner för att kunna laga fler rätter.

I köket lagas det mesta från grunden men en del halvfabrikat används som till exempel köttbullar som bara värms upp.

– Vi har ungefär 10 kronor per portion. Om vi haft mer pengar hade vi kunnat köpa fler råvaror.

I köket försöker de att erbjuda näringsrik mat till eleverna.

– Vi har riktlinjer som vi måste följa men man får ta hänsyn till elevernas önskemål. Vissa rätter som barnen tycker om, till exempel pannkakor, uppfyller inte alla näringsrekommendationer. Men vi varierar med att servera grönsaker

och vi tar även hänsyn till de olika fetter som ska användas.

Sallad serveras varje dag även när det är soppa.

– Vi jobbar för att salladsbuffén ska bli större och innehålla ännu flera sorters grönsaker. Om någon kommer in till matsalen och inte gillar maten ska ändå barnet kunna äta sig mätt av salladsbuffén. Har vi till exempel pasta kvar så gör vi pastasallad av den dagen efter. Av potatis gör vi potatissallad. Vi försöker ta hand om resterna med tanke på miljön, pengar och för att vi inte ska slänga en massa mat.

Nöjda elever

Barnen är oftast nöjda med maten.

– Det beror lite på vad de har ätit den dagen man frågar. Men generellt är de nöjda. Speciellt nu när vi börjat med alternativa rätter på vissa skolor. Man ska inte behöva tala om att man är vegetarian utan man ska kunna välja mellan vegetarisk och vanlig mat.

Man satsar på att få barnen att äta vegetarisk mat.

– Vi försöker göra den så lik den vanliga maten som möjligt. Vissa barn som inte äter vegetarisk mat hemma vill inte ha det i skolan eftersom de tycker att den är smaklös. Det är ett problem att barn som inte är vegetarianer inte vill äta vegetariskt i skolan.

Inget halalkött

Det serveras inget halalkött i skolorna.

– Det har faktiskt inte varit någon större fråga. Vi använder annars bara nötkött. Det är bara två gånger om året vi inte gör det, på påsk- och julbord, och det talar vi om väldigt tydligt. Då finns det alternativ, till exempel när det serveras skinka och prinskorv

Foto: NABILA ABDELKADER

MYCKET MAT. Här kokas dagens soppa.

finns det kalkonprinskorv.

Linn och fyra kollegor som är enhetschefer för kost och måltid i Angered gör en grundmatsedel utifrån näringsrekommendationer för en hel termin. Alla skolor ska ha samma råvaror men kan ha olika matsedel beroende på vad kockarna vill laga.

Alla utbildas

Kockarna som jobbar i köket ska ha kockutbildning.

– Ibland kan det vara personer som börjar hos oss som biträden men gått kockutbildning under tiden när de har jobbat. Alla har utbildning. Några har jobbat i 20 år, en del är ganska nya så det är lite blandat. Vissa har kockutbildning från gymnasiet och har jobbat några år innan de började hos oss. Som måltidsbiträden behöver

man inte ha utbildning när man kommer till oss. Vi ser till att de får utbildning i livsmedelhygien. Även biträden som vikarierar måste ha någon typ av utbildning för att ha koll på hygien. Vi har också regelbunden kompetensutveckling och ungefär vart tredje år en utbildning i livsmedelhygien. Vi försöker hålla oss uppdaterade.

I Hjällboköket jobbar sju personer, tre kockar och fyra biträden. Det är en kock som har ansvar för dieter och det vegetariska för det serveras mycket specialkost för till exempel glutenallergiker samt de som inte tål ägg och fisk och baljväxter.

NABILA ABDELKADER
RIHAB MUSTAPHA
NABILA BAMAKHTAR

Foto: SCHAUKA SIMMO

SVINN. Massor av mat slängs varje år i Sverige. I alla led, från producenter till oss konsumenter.

900 000 ton mat i soporna varje år

I Sverige slängs årligen 900 000 ton mat. Ungefär 30 procent av det som slängs är fullt ätbart.

I världen slängs nästan en tredjedel av all mat som produceras. Detta påverkar både svälten i världen och miljön negativt.

Det är svårt att jämföra olika siffror när det gäller matsvinn. Ibland ingår allt, från livsmedel som blir förstört eller håller för dålig kvalitet hos bönderna, det som slängs i matindustrin, skadas under transporter, slängs för att det blir för gammalt i butikerna till det

som vi själva slänger i soporna.

Ibland räknas bara "färdig" mat som slängs med. Matsvinn kan vara allt från potatisskal och andra restprodukter till fullt ätbar mat som kastas.

56 kilo per person

I Sverige är det vi konsumenter själva som står för det mesta svinnet. Varje svensk slänger i genomsnitt 56 kilo fullt ätbar mat varje år. I skolorna slängs 60 gram av varje portion som tillagas.

Restauranger, storkök och butiker är lite bättre. Kanske för att det handlar om pengar. För mycket

svinn påverkar vinsten direkt. Men ändå slänger, enligt Svensk dagligvaruhandel, matkedjorna varje år 100 000 ton mat som är värt ungefär två miljarder kronor.

Restauranger och storkök står för en femtedel av all mat som konsumeras i Sverige 20 procent av den maten kastas.

Matsvinnet har blivit ett globalt problem. Längre var detta inget som det pratades om, svinn ansågs som något naturligt.

I dag har det blivit en stor fråga, det skrivs rapporter, böcker och det debatteras flitigt. I Europaparlamentet har man till exempel

beslutat att försöka halvera matsvinnet till år 2025.

I Sverige har medvetenheten om matslöseriet ökat. De flesta stora mat- och restaurangkedjor har program för att minska svinnet. Och det som ändå måste slängas försöker man skicka till djurparker, bondgårdar eller kompostera.

Grismat är vanligt

Arlas produkter körs till exempel tillbaka till Arla. Man slänger ingen mjölk eller andra varor utan gör djurfoder som säljs till bönderna. Resterande mjölk sänds till biogasanläggningar.

Pågen skickar sitt bröd till bondgårdar där det används till grismat.

McDonalds strävar efter att återvinna 100 procent av matsvinnet, fritryljan används som bränsle till bilar.

Burger Kings svinn låg på 0,8 procent.

Små restauranger är mycket sämre på att sortera sitt matsvinn där går ofta maten direkt till soporna.

Hur matbutiker gör med sina varor som riskerar att bli osålda varierar. De flesta butiker i förorten rear ut varor med kort datum. Vissa matbutikerna i "finare" områden skickar det som ingen köper till hjälporganisationer.

Bränsle till bilar

Även om man slänger maten så är det viktigt att man slänger det i komposten. Innehållet i en vanlig kompostpåse ger biogas som räcker till att köra 2,5 kilometer i en bil.

Sättet vi lever på påverkar hur mycket mat vi slänger. För i tiden saltade, kokade eller rökte man köttet i större utsträckning i det egna hushållet. Av mjölken gjorde man ost eller syrade produkter.

Frukt och grönsaker torkades, konserverades och las in i ättika. Man gjorde även sylt av frukterna. Man bakade eget bröd och matresterna gav man till hushållets grisar och höns. I dag köper vi mer färdiga produkter, mat fraktas runt hela jorden. Det innebär automatiskt mer svinn.

Men det finns massor vi privatpersoner kan göra både för miljön och för plånboken:

□ Planera inköpen. Undvik att köpa för mycket även om det finns extrapriser.

□ Kontrollera Bäst-före-datum vid inköp och smaka och lukta på varan innan den kastas även om datumet passerats. Töm förpackningar ordentligt.

□ Förvara på rätt sätt. Bröd, frukt, rotsaker och en del grönsaker mår bäst av att förvaras i kallt skafferi eller sval.

Kvalitet kan löna sig

□ Satsa på bra kvalitet av alla färskvaror. Ett högre kilopris kan löna sig när man inte behöver ansa bort vissna eller skämda delar. Högre kvalitet borgar också för bättre hållbarhet.

□ Ta vara på rester. Trolla med dem i grytor, soppor, omeletter, pajer, pizzor. Rester av middagsmaten kan bli nästa dags matlåda eller mellanmål.

□ Satsa på storkok. Laga mycket mat på en gång och frys in.

Som konsument kan vi bli mer toleranta mot exempelvis pressad skinka och formuleringar som "maskinurbenad köttmassa". Det är industrins metod att spara rester. Men priset bör då vara lägre för kunden

SCHAUKA SIMMO
MARIAN M HASSAN
MERAL KIRDALL

Källor: Livsmedelsverket, SLU, Naturvårdsverket, Hushållnings-sällskapet.

Förbud mot plastpåsar i LA

Alla plastpåsar ska bort från Los Angeles livsmedelsbutiker. Om ett år blir påsarna förbjudna att använda.

Det uppskattas att det används 2,3 miljarder engångspåsar varje år i Los Angeles 7 500 butiker.

Mindre läckage från soptippar

Tuffare regler för vad som får slängas på soptippar har gett resultat. Främst är det minskningen av matavfall som har inneburit att det läcker ut mindre mängder av ämnen som förbrukar syre och kan orsaka bottendöd i sjöar och andra vattendrag.

Sopbergen växer i Afrika

Avfallsproblemen i Afrika växer. Inte minst på grund av att stora mängder miljöfarligt avfall från västvärlden dumpas i Afrika.

Även från Sverige exporteras miljöfarligt avfall. Nyligen dömdes tre män i Göteborgs Tingsrätt för att de försökt exportera tre containrar med gamla utjänta kylskåp till Elfenbenskusten.

I Sverige kostar det pengar att bli av med gamla kylskåp. I Afrika kan de säljas, kylskåpen används till att plocka reservdelar från men hanteringen leder till, förutom att farliga ämnen som till exempel freon läcker ut, avfallsberget växer.

Enligt Borås Tidning har ett 60-tal svenska transporter med 900 ton avfallsklassat innehåll hindrats från att exporteras. Hur mycket som inte upptäcks finns inga beräkningar av.

FOTO: SANA ELHADI

KULTUR. En viktig ingrediens i undervisningen. Musik och annat konstnärligt skapande har stor plats på Martinaskolan.

Ett naturligt sätt att lära - Martinaskolan använder de gamla teknikerna

På Martinaskolan ser man hela människan

Skolan jobbar med Waldorfpedagogik som innebär att man ser varje elev som en individ. Där varje elev lär sig utifrån sin förmåga. Man jobbar mycket med färg, form och rörelse. Natur och miljö är också en viktig del av undervisningen.

På en höjd omgiven av björkar och tallskog i Kortedala ligger Martinaskolan. Det är en friskola med 130 elever i årskurs 1-9. Den startades som ett föräldrakooperativ för 21 år sen.

– Men nu är det vi själva som driver skolan tillsammans som ett kooperativ och vi har alla lika mycket ansvar för att skolan ska fungera, säger Annlill Svan som är lärare på skolan.

Martinaskolan får bidrag från kommunen men inte lika mycket som en kommunal skola.

– I Waldorfskolor är det praxis att föräldrarna är med och städar klassrummen. Det gör vi för att man tjänar in pengar på städning. Man stödjer skolan till att få bättre ekonomi och så ser man också hur det ser ut i sitt eget barns vardag.

– Vi har det som ett led i under-

visningen också, att eleverna får lära sig hur man städar, sopar, plockar i ordning, diskar muggar och sådant enkelt, säger hon.

Viktigt med skapande

Det är en av tre skolor i Göteborg som jobbar med Waldorfpedagogik.

– Waldorf är en särskild pedagogik, man kan säga att man använder hela människan, den konstnärliga tanken och känslan, berättar Annlill Svan.

– Vi ser varje elev utifrån den elevens förmåga, hur de kan arbeta och hur vi ska jobba med varje

individ. Vi jobbar mycket konstnärligt, mycket med färg och form. Vi gör olika rörelser som hjälper till att få in till exempel alfabetet. Skriva kan nästan alla barn som börjar skolan idag.

Eftersom Waldorfpedagogiken är så speciell krävs det en särskild utbildning. Alla lärare på skolan har en Waldorf-lärarexamen.

Tanken med undervisningen är att barnen ska kunna se hur det går till när man till exempel odlar.

Fyra odlingslotter

– Det ingår i årskurs två att kunna odla, och då har vi fyra små odlingslotter. Man får hämta sin säd själv, alltså linfrön, sen odlar man sitt lin på våren. Det börjar växa på sommaren och så kommer man hit på hösten i trean och tar upp det, häcklar det, och gör i ordning så att det blir lintrådar.

– Allt kan vi inte göra här på skolan eftersom det krävs verktyg och stora apparater så vi brukar hyra in oss på Botaniska trädgården så att man får lära sig hur man gör. Vi lär oss också hur man tillverkar rep, alla gamla yrken som skedde via hantverket, det ingår i undervisningen och det måste alla elever lära sig, för att kunna förstå och veta hur det ser ut idag. Ett plastat rep idag, vad kommer det ifrån egentligen?

Alla stickar

– Vi använder ull. Vi lär barnen att spinna, att ta hand om ullen från fåret. De får karda den, spinna egna trådar på en gammal slända och lära sig hur man gjorde förr. Man får använda tråden till att väva, antingen små väskor eller mobilfodral eller vad man vill, allt efter förmåga. Man stickar och virkar också från första klass, pojkar som flickor, mössor, vantar,

grytlappar, små fingerdockor. Vi gör allting för att öva motoriken, lära känna materialet, och känna att man gör någonting, då växer självkänslan, säger Annlill.

Allt material som användes i skolan är naturmaterial, trä, metall, koppar, garner, lin, bomull och ull. Man jobbar också med lera och målar med naturfärger.

Visar var maten kommer i från

Skolan vill också visa hur maten blir till.

– Vi odlar inte vår mat, vi har inte de resurserna här, det är alldeles för litet och för dålig jord. Skolan ligger på ett berg så vi hämtar jord till odlingslotterna.

– Jag odlade potatis med mina elever när dem gick i trean. Vi skördade potatisen i september tog upp dem, skalade dem och gjorde pommes frites. Vi kokade dem i olja, la ut dem på galler och så hade vi fest. På det sättet lär de sig var pommes frites kommer ifrån, säger hon.

– Barnen bestämmer matlistan via elevrådet tillsammans med oss lärare. Vi har en meny för fyra veckor, sen har vi en utvärdering via elevrådet. Vi gör på ett annat sätt om eleverna är missnöjda. Soppa, till exempel, har vi varje onsdag, skulle de vilja ha soppa på fredagar så ändrar vi på det.

Vegetarisk mat serveras tre dagar i veckan, fisk en dag och kött en dag men inget griskött.

Många högtider

Inom Waldorfskolan firar vi efter årstiderna. På hösten firar vi Mikaeli, det vill säga höstens intåg i Mikaeli tid, och då är det ärkeängel Michael som vi firar. Vi firar de fyra ärkeänglarna, Mikael, Gabriel, Rafael, och Uriel. Och det sammanfaller med de fyra högti-

derna, att året är uppdelat i fyra delar.

Samling i aulan

– Vi firar också efter varje ny månad. Det grundar sig i att man då vill vara tillsammans, visa vad man gör, och att det är en ny månad. Då samlas hela skolan i aulan och varje klass går fram, sjunger, reciterar en vers, spelar någonting på flöjten, kanske gör någon rörelsedans eller spelar gitarr om de har lärt sig det. På så sätt övar de sig på att komma fram, säga någonting tillsammans, och visa upp det man har gjort. Man får applåder, känner sig stolt och går och sätter sig. Så håller vi på varje månad.

– Sen firar vi naturligtvis påskan. Vi har konfessionsfri religionsundervisning, det betyder att vi undervisar i den kristna läran, samtidigt som man berättar, hur är det inom islam, judendomen, hinduismen och jämför. På så sätt får vi alla plats, och ingen blir utanför eller utpekad. Det blir båda religion och historieundervisning, det blir allt i ett.

Det kostar inget

Det kostar inget att gå i Martinaskolan och vi har inga särskilda krav, "man ska vilja söka."

– Den kommunala skolan har oerhörda resurser i stödprogram, friskolan ligger väldigt efter där. Vi har inte de pengarna. Jag tycker att man ska söka hit för att vi har Waldorfpedagogik där vi ser varje elev som en individ, med egna resurser, och förmågor, som vi vill hjälpa till så att de växer och vill ha mer kunskap, säger Annlill Svan

SANA ELHADI,
AVIN ZAKI,
MEHTAP ÖRCEL

Foto: HADDY JAGNE

ELPRODUKTION. Solcellerna på väggen producerar fastighetsel till husen på Hjällbo Lillgata.

På Hjällbo Lillgata står solen för belysningen

Sedan förra året finns det solceller på husen på Hjällbo Lillgata. Där produceras el till tvättstugor, belysning och ventilation.

– Solcellerna producerar 88 700 kilowattimmar. Det räcker till ungefär 20 procent av den el som går åt till de allmänna utrymmena, det som vi kallar fastighetsel, berättar Linda Thorsson, informator på Hjällbobostaden.

Att satsa på solceller och andra förnybara energikällor är dyrt för ett bostadsbolag.

– Det är svårt att räkna hem en sån här stor investering. Men förra året fanns ett statligt stöd. Man ville att fler aktörer skulle testa solceller. 60 procent av kostnaden fick vi i statligt bidrag, resten betalade vi själva. Så då gick det att finansiera en sådan här dyr lösning. Utan statliga bidrag hade vi inte kunnat göra detta, säger hon.

Hjällbobostaden ingår i den stora koncernen som heter AB Framtiden där alla kommunala bostadsbolag ingår.

– Vi får stöd av Framtiden så det är inte bara hyresgästerna här i Hjällbo som betalar investeringen.

Den ström som används i lägenheten av hyresgästerna kommer inte från solcellerna. Så långt räcker inte strömmen som produceras i anläggningen.

Hjällbobostaden har jobbat för

att minska elförbrukningen på många olika sätt.

– Vi har bytt ventilationsaggregat, bytt till energisnåla saker hela tiden. Och sen ser vi alltså nu till att vi producerar 20 procent av fastighetselen själva.

Linda Thorson utesluter inte att det blir fler satsningar på alternativa energikällor i framtiden även om det inte är aktuellt just nu.

– Vi får räkna på det här. Ju fler som testat liknande saker desto mer effektivt kommer det att bli, det är ju därför staten gått in och subventionerat olika energiåtgärder. Men just nu har vi inga planer för detta är fortfarande en ganska dyr teknik. Men koncernen jobbar på olika sätt med vindenergi och solenergi.

Solfilm i Gårdsten

I Gårdsten provar man till exempel solfilm på de inglasade balkongerna. Men det måste finansieras av hyrorna så det måste utvecklas billiga och de bästa metoderna som ger mest effekt.

På Hjällbobostaden jobbar man ganska mycket med miljöfrågor.

– Vi är kommunägda och får våra direktiv från kommunfullmäktige som vill att vi ska jobba med miljö- och energifrågor. En del gör vi själva. Vi försöker spara energi, vi har konsulter som går runt och mäter hur mycket vi

Foto: VIAN AMIN

INFORMATÖR. Linda Thorsson pratar bland annat om miljön.

använder. Det gäller värmen i lägenheterna, ventilationer och sånt. Sedan byter vi lampor till mer energisnåla i trappor.

I vissa områden i Hjällbo ingår elen och vatten i hyran. Många hyresgäster tycker att det är bra.

– Men där använder man jättemycket el för att det upplevs som gratis. För att uppmuntra folk att minska sina förbrukningar undersöker vi om vi kan göra individuella mätningar så att man betalar för det man använder. För som det är nu är det inte gratis, i längden blir det dyrt för dom som bor där.

Alla förbrukar mycket mer och ofta tänker man inte på hur mycket man använder. Bara genom att vi informerat om frågorna har faktiskt elförbrukningen gått ner.

Dyrare restsopor

Andra saker som man gjort i Hjällbo är att se till att installera energisnåla kyl och frys när det är dags att byta och använda miljödiesel i stället för bensin i sina bilar. Dessutom har man börjat bygga soprum inne i områdena.

– Från årsskiftet väger man restsopor och vi får betala för varje kilo. Det är bra och sätter press på fastighetsägarna, man sparar pengar på att sortera sopor. Det är bra för miljön och det påverkar hyrorna. Vi ansvarar inte för återvinningsstationerna som finns och vi tycker att de sköts för dåligt. Vi tror det blir bättre med miljörummen, säger Linda Thorsson.

MÄTARE. Så att alla kan se hur mycket el som produceras.

VIAN AMIN
SIBEL YLDIRIM
BAHAR AHMED

Saknar folkhögskolan - men Shilan stortrivs på universitetet

Shilan Guly studerade i två år på Folkhögskolan i Angered. Nu har hon börjat på socionomprogrammet på universitetet.

I början var hon nervös och rädd för att hon skulle bli ensam och inte klara av studierna. Efter några månader är hon stolt och glad över att ha fått nya vänner och att hon faktiskt klarar studierna.

Det var inte alldeles självklart att Shilan skulle läsa vidare även om det var en dröm.

– Jag läste första året av gymnasiet på Burgården men hoppade av på grund av särskilda problem. Jag fick ett tips om Folkhögskolan i Angered och kompletterade mina två år på gymnasienivå där. Jag hade planerat innan att läsa vidare. Det var min dröm. Det blir lättare när man vet vad man har för mål. Då gör man det bara, säger Shilan.

– Folkhögskolan var perfekt för mig eftersom det viktigaste var att vara närvarande och göra arbetet där. Man fick inte läxor utan det byggde på att vara i skolan och delta. När jag förstod hur folkhögskolan fungerade önskade jag att jag vetat det innan jag sökte gymnasiet. Då hade jag valt det från början, konstaterar Shilan.

Förväntningar

Shilan kom till Sverige från irakiska Kurdistan för 12 år sedan. Idag är hon 25 år och går nu sin första termin på socionomprogrammet på Göteborgs universitet.

– Jag började den 19 januari och det var inte som jag förväntade mig, alltså på ett bra sätt. Det blev

bättre och jag tycker det går bra, säger Shilan.

Hennes förväntningar på universitetsstudier visade sig inte stämma.

– Jag trodde jag skulle hamna utanför, att det skulle vara mest svenskar i klassrummet och att jag skulle vara ensam. Men det blev inte så. Det är mest grupparbete och alla samarbetar och är trevliga. Jag känner inte att jag hamnat utanför. Man kan få vänner även på universitetet även om vi är i olika grupper. Man träffas inte ofta men ibland på raster och luncher, säger Shilan.

Svårt i början

– Det är svårt i början när man inte har läst något men när man förstår vad det handlar om blir det lättare. Så fort man sätter igång och studerar går tiden fort. Med pluggandet kan man få mycket hjälp också. Av lärarna men också av universitetet som helhet. Det finns hjälp att få när det gäller det akademiska språket, språkhandledning kallas det, förklarar hon.

En av de saker som Shilan förväntade sig stämmer. Det är mycket att plugga.

– Det är många uppgifter samtidigt men inte på samma dag förstås. Man ska veta hur man ska planera. Det gjorde jag och det blev lättare då. Först tänker man ”Det är mycket. Hur ska jag hinna?” Men när man väl tagit en uppgift i taget så underlättar det och samarbetet med gruppen gör det också lättare och snabbare, säger Shilan.

Socionomprogrammet är på tre

och ett halvt år och innehåller flera delkurser.

– Vi har olika teman på olika delkurser. Nu handlar det till exempel mest om makt. Vi pratar om hur socialarbetaren ska möta klienten på ett bra och professionellt sätt så man inte visar att ”Jag är högre än du, jag har makten och inte du”. Man ska vara professionell och samtidigt visa att vi är jämlika. Det är mycket teorier vi lär oss att använda för framtida arbete som socialarbetare, säger Shilan

När man har studerat färdigt kan man få arbete inom till exempel skola, sjukvård, missbruksvård eller äldreomsorg och jobba med familjer, grupper eller individer som kurator. Vad Shilan ska göra efter studierna vet hon inte ännu.

– Jag är fortfarande osäker men det jag är mest intresserad av är att jobba som kurator. Jag tycker om att prata med människor, till exempel om någon har problem så försöker jag hitta på en lösning och hjälpa till. Men jag tänker på andra yrken också. Socionomprogrammet är en väldigt bred utbildning. Viktigt är att välja det man själv tycker verkar intressant.

Dröm att studera vidare

På Folkhögskolan finns många som har en dröm att studera vidare men som inte riktigt vågar eller tror att de ska klara av det men Shilan tycker att det är synd att inte fler tar chansen.

– De ska inte tänka att ”det är jättesvårt”, ”Jag kommer inte att klara det” för det har jag gjort. De ska inte förvänta sig att de hamnar utanför; ”Jag blir ensam. Jag

Foto: AVIN ZAKI

STOLT. Shilan Guly visar upp sitt studentleg. Ett bevis på att hon lyckats med det hon drömt om.

kommer inte känna någon. Det är mest svenskar” Särskilt för invandrare är det lätt att tänka på det viset men det är inte så utan de är jättetrevliga och man är inte ensam. Det är mest grupparbete och de andra är jätteduktiga också på att redovisa och skriva så man lär sig av varandra. En del har jobbat innan, en del är över 30 år och har erfarenhet som de kan dela med sig av. Det är mycket lärorikt.

Att många tvekar att söka till universitetet kan också bero på att de tror att det är svårt att komma in. Shilan fick söka tre gånger innan hon blev antagen. Vill man något ska man inte ge upp.

– Jag gjorde inte ens högskoleprovet och därför tänkte jag att jag skulle få vänta extra länge på att

komma in men jag blev reservnummer åtta första gången jag sökte. Tredje gången kom jag in direkt. Jag trodde först inte på det så jag ringde dem för att vara säker. Jag blev jätteglad. Jag frågade om man har större chans om man söker flera gånger men så är det inte. Jag frågade också hur man väljer ut vilka som får börja.

Krångligt system

– Det är ett ganska knepigt system. De berättade att jag sökte i folkhögskolekvoten och då är det omdömet man går efter. Eftersom jag hade det högsta omdömet, en fyra så kunde jag komma in. Mellan de som har högsta betyg så lottar man vilka som får börja, säger Shilan.

Trots att Shilan trivs väldigt bra med studierna och kompisarna på universitetet så kan hon ibland sakna Folkhögskolan i Angered.

– På universitetet är det så stort. På varje delkurs har man en ny lärare så man har inte den kontakten med läraren som man har här på folkhögskolan. Det saknar jag mest. Jag har alltid tyckt om mina lärare och att hålla kontakten med dem. På universitetet blir man som de andra. Alla är studenter och ingen är speciell. Men jag kände mig väldigt speciell på Folkhögskolan. Alla var nära och hade närmare kontakter med varandra. Det saknar jag, säger Shilan.

AVIN ZAKI
SANA EL-HADI

Studera i Angered

Allmänna kurser

Glokala samhällsstudier

Längd: 1 – 4 år

Kursstart: augusti/januari

Plats: Hammarkullen, 031-331 99 00

Kursen vänder sig till den som vill engagera sig i föreningar, folkrörelser och i samhället.

Ämnesövergripande temastudier. Kursen ger allmän folklig bildning samt kan vid genomförd kurs ge grundläggande behörighet för högskolestudier.

Man kan studera ett eller flera år. Varje termin har en särskild inriktning:

Individ - makt Terminen tar avstamp i den personliga vardagen. Arbetsliv, familjejuridik, konsumentfrågor, hemmaekonomi och bostad.

Rättvisa och marknad Studier av ekonomi och politik. Pågående förändringar lokalt och globalt.

Freds- och konfliktkunskap Studier av konflikter, ickevåldsmetoder och fredsarbete.

Levande demokrati Demokratiska processer lokalt, regionalt och globalt.

Internationell solidaritet Studier av relationer mellan nord och syd. Hur ser världsordningen ut och varför?

”Glokal” miljö Lokala och globala lösningar på miljöproblemen. Våra egna attityder och hur vi handlar.

Media och samhälle

Längd: 1 – 4 år

Kursstart: augusti/januari

Plats: Hjällbo, 031-331 99 01

Kursen vänder sig till dig som vill kunna förstå, påverka och skriva om samhällsfrågor lokalt och globalt. Vad tas upp i media och varför?

Ämnesövergripande temastudier som kan ge grundläggande behörighet. Redovisningsformen är Folkhögskoleföreningen i Angereds tidning FiA-bladet.

Profilkurser

Bild och Form

Längd: 1-2 år

Kursstart: augusti/januari

Plats: Gårdsten, 031-330 25 53, 331 33 34

En förberedande konstnärlig utbildning i måleri, teckning/kroki, skulptur och keramik. Arbetet sker tematiskt utifrån skolans ideologi och profil. Inriktningen är samhället i samtiden och konstens roll i den. Det är också möjligt att gå profilkursen Konstnärligt projekt som ger en fördjupning kring ett projekt inom måleri, digitalt foto, skulptur, video, dokumentärfilm med mera. Studierna är processinriktade.

The Music College

Längd: 1 år, heltid

Kursstart: augusti

Plats: Hammarkullen, 031-48 34 44,

En ettårig kurs för den som vill jobba med musikproduktion, bli professionell musiker eller söka till högre musikutbildning. Den riktar sig till den som sysslar med exempelvis elektronisk musik, hiphop, R&B, DJ, folk- och världsmusik, rock eller hårdrock. Handledare är professionella musiker från olika genrer.

Kursen genomförs i samarbete med Högskolan för scen och musik.

Folkbildning – Föreningen Stödnätet

Längd: 1-4 terminer, hel- eller deltid

Kursstart: augusti/januari

Plats: Hammarkullen, 031-331 21 79

Kurs för kvinnor från hela världen, boende i Angered. Kultur och samhälle-demokrati, konsumentkunskap, folkhälsofrågor med mera.

Kursen genomförs i samarbete med Föreningen Stödnätet.

“Vi kan uträtta något
här tillsammans”

 **Folkhögskolan
i Angered**